

İSTANBUL
GELİŞİM
ÜNİVERSİTESİ

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ I

KURTULUŞ SAVAŞI DÖNEMİ VE CEPHELER
(DOĞU CEPHESİ, GÜNEY CEPHESİ)

HAFTA 11

Doç. Dr. Ercan KARAKOÇ

Kurtuluş Savaşı Cepheleri

DOĞU ve GÜNEY CEPHELERİ

Doğu=ERMENİ

Gümrü Antlaşması

Güney=FRANSIZ

Ankara Antlaşması

BATI CEPHESİ (YUNAN)

I.İnönü

II.İnönü

Eskişehir Kütahya

Sakarya

Büyük Taarruz

Kuva-yı Milliye'den Düzenli Orduya Geçiş

KUVA-Yİ MİLLİYE (MİLLÎ KUVVETLER)

İşgal güçlerinin Anadolu'da ilerlemeleri üzerine kurulan ve düşmana karşı savaşan kuruluşlardır.

Kuvayi Milliye'yi ağırlıklı olarak sivil halk kesimi oluşturmuştur.

Anadolu'nun işgaline karşı kurulan Kuvâ-yi Milliye milisleri.

Mustafa Kemal Paşa Kuva-yi Milliye'nin kuruluşunu şöyle açıklar:

Hükümet merkezi, düşmanların şiddetli çemberi içindeydi. Siyasal ve askerî bir çember vardı. İşte böyle bir çember içinde yurdu savunacak, ulusun ve devletin bağımsızlığını koruyacak kuvvetlere emrediyorlardı. Bu biçimde yapılan emirlerle, devlet ve ulusun araçları temel görevlerini yapamıyorlardı. Yapamazlardı da. Bu araçları savunmanın birincisi olan ordu da, 'ordu' adını korumakla birlikte, elbette temel görevini yerine getirmekten yoksundu. İşte bunun içindir ki yurdu savunmak ve korumak olan temel görevi yerine getirmek, doğrudan doğruya, ulusun kendisine kalıyor. Buna Kuva-yi Milliye diyoruz.

Kuvâ-yi Milliyecilerden Bir Grup

Kuvayi Milliye teşkilâtı önce Güney Cephesi'nde Fransızlara karşı, daha sonra İzmir'de Yunan işgaline karşı örgütlenmiştir.

Batı Anadolu Cephesi'nde Yunanlara karşı örgütlenen Kuva-yi Milliye birlikleri liderleri; Ayvalık cephesinde 172. Alay Komutanı Yarbay Ali Çetinkaya ve eski Edremit Kaymakamı Köprülülü Hamdi Bey, Bergama ve Soma cephelerinde 61. Tümen Komutanı Albay Kâzım Özalp, Akhisar cephesinde Binbaşı Hüsnü Bey, Salihli cephesinde Çerkez Ethem Bey, Edip Bey (Sarı Efe), Aydın ve Nazilli cephesinde 57. Tümen Komutanı Albay Şefik Bey, Yörük Ali Efe, Demirci Mehmet Efe

- Askerî bir örgütlenmeye dönüştürülen Kuva-yi Milliye, Sivas Kongresi'nden sonra, Temsil Heyeti'nin emrine girerek işgalcilere karşı mücadelesini sürdürmüştür.
- Kuvayi Milliye birlikleri;
  - * Demirci Mehmet Efe birlikleri,
  - * Yörük Ali Efe birlikleri,
  - * Çerkez Ethem birlikleri,
  - * Antepî Şahin Bey müfrezesi gibi başlarındaki idarecilerin isimleriyle anılmıştır.

Doğu Cephesi ve Gümrü Anlaşması

**Millî ordunun kuruluşunu
tamamlamasıyla birlikte
işgalcilere karşı yürütülen
plânlı askerî harekât
sonucu Türk yurdu
bağımsızlığına kavuştu.
Doğu Cephesi'nde
Ermenilere karşı savaşıldı.**

Ermeni Meselesi

Ermeniler hiçbir zaman Anadolu'da çoğunluğu teşkil edip güçlü bir devlet kurmamışlardır. Ermeni toplumu, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra çeşitli isyanlar çıkartarak devleti zor durumda bırakmışlardır.

**Birinci Dünya
Savaşı yıllarına
kadar Ermeniler dış
güçlerin etkisiyle
Osmanlı Devleti'ne
karşı isyan
etmişlerdir**

Takvim-i Vekayi

Tehcir ve İskân İle İlgili Geçici Yasa

27 Mayıs 1915'te uygulamaya konulan Tehcir Kanunu ile huzursuzluk çıkaran, Türk ordusunun doğudaki harekâtına engel olan ve sadece doğu vilâyetlerinde yaşayan Ermeniler, yine Osmanlı hudutları içerisinde bulunan Suriye vilâyetine göç ettirilmişlerdir.

Erzurum, Kars, Erzincan, Van ve Bitlis'te Ermeniler, pek çok Türk köyünü basarak masum insanları topluca katletmişler, köyleri yakıp yıkmışlardır.

- Osmanlı Devleti'nde;
- Ermenilerin tüm ülke genelindeki nüfusu 1.295.000 civarındadır.
- Bu rakamlara rağmen Ermeni lobileri zorunlu göç uygulaması sırasında 2,5 milyon Ermeni'nin öldürüldüğü iddiasını ortaya atarak Türk Devleti'ni güç durumda bırakacak bir politika yürütmektedirler.

Göç yollarında Ermenilerin iddia ettikleri gibi bir soykırım uygulanmamış; her türlü güvenlik önlemi alınarak Suriye'ye göç etmeleri sağlanmıştır.

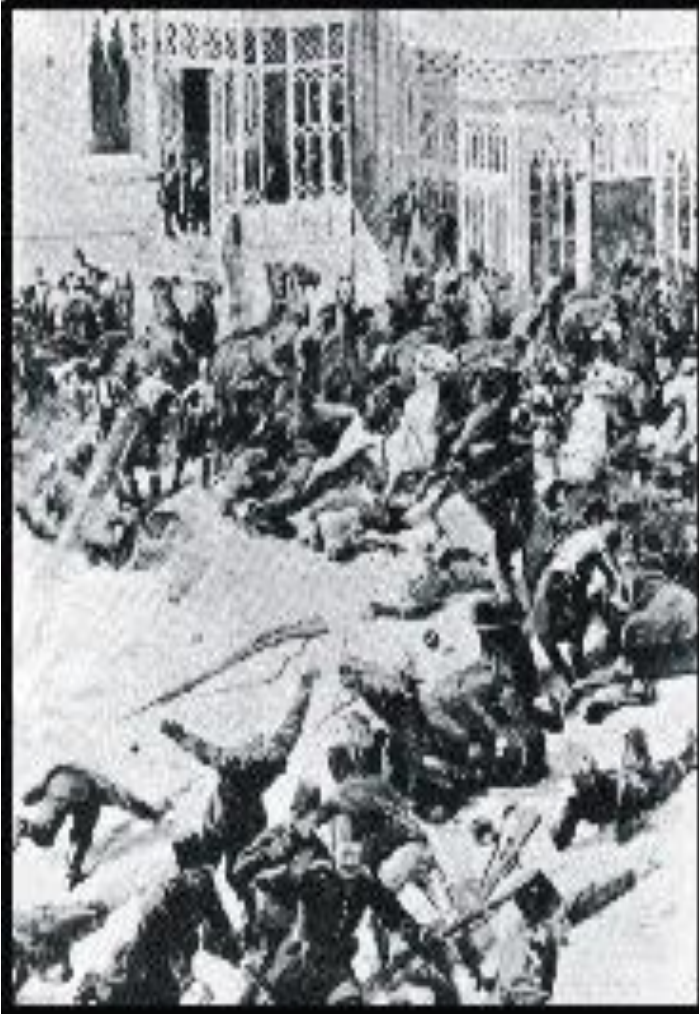

- Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Ermeniler, İngilizlerden yana bir tavır sergileyerek kendilerini masum millet olarak tanıtarak siyasî destek sağlamışlardı. Mütareke döneminde kurulan büyük mahkemelerde zorunlu göç uygulamasını çıkaranlar mahkûm edildikleri gibi vatansever bir kısım aydın da idam edilmiştir.

Kurtuluş Savaşı Yıllarında Ermeni Sorunu ve Gümrü Antlaşması

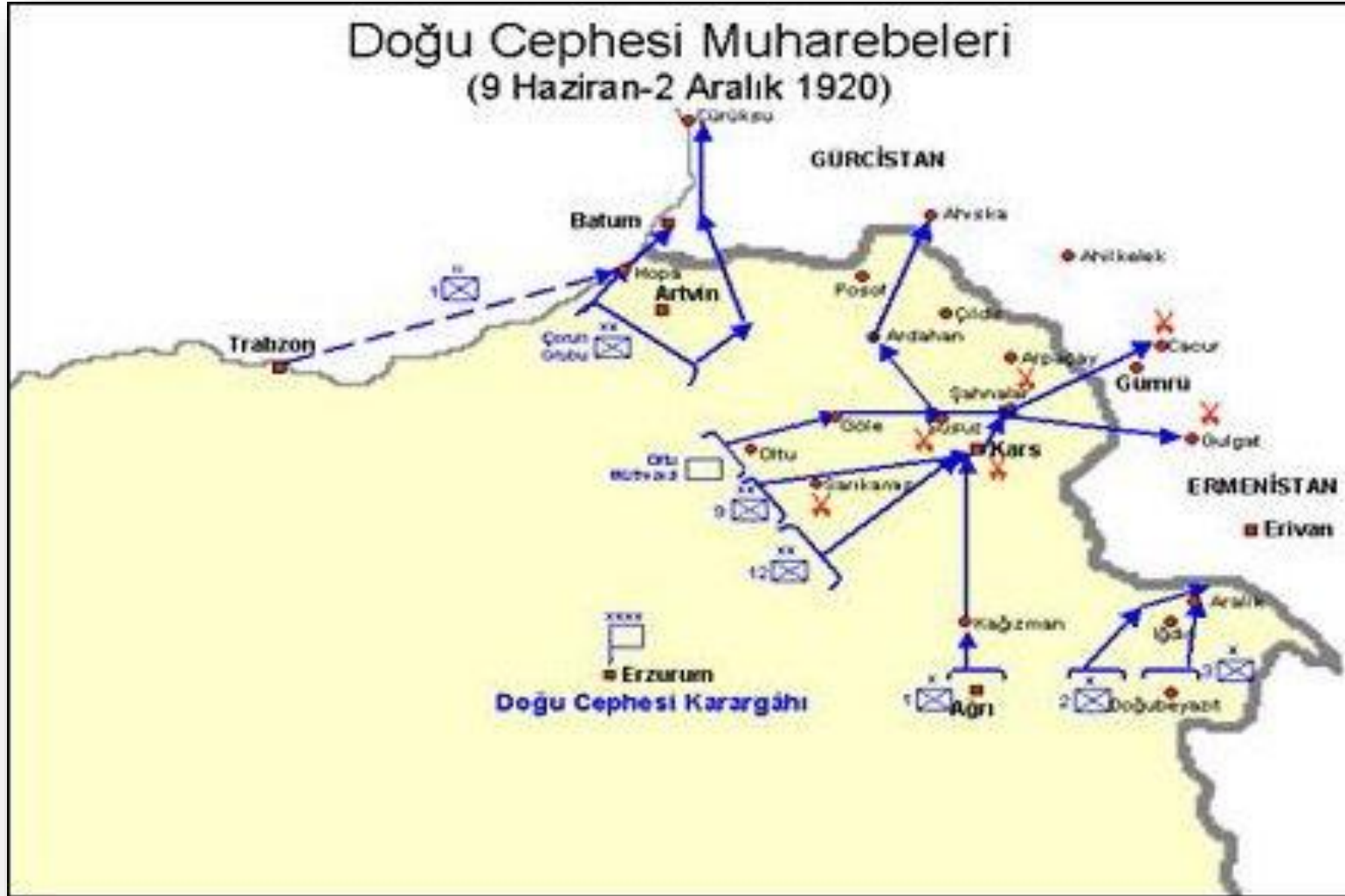

Kurtuluş Savaşı başlamadan önce Tehcir Kanunu ile doğu bölgesinden Suriye taraflarında iskân edilen Ermenilerin bir kısmı, tekrar eski yerlerine dönmek için birtakım girişimlerde bulundular. Bu arada teşkil edilen Ermeni çeteleri Türklere yönelik saldırı hareketlerini tekrar artırdılar.

**Sevr Antlaşması ile Doğu Anadolu parçalanmış,
Ermeni ve Kürt devletinin kurulması kabul edilmiştir.**

- Misâk-ı Millî ile tespit edilmiş olan Türk vatanına saldıran Ermenilere karşı, TBMM Hükümeti orduları harekete geçirildi.
- 9 Haziran 1920 tarihinde Doğu Cephesi Komutanlığı'na atanan Kâzım Karabekir Paşa, Ermenistan harekâtına memur edildi.
- 28 Eylül 1920'de Ermenilere karşı taarruz başlatıldı.
- 29 Eylül'de Sarıkamış, 30 Ekim'de Kars, 7 Kasım'da da Gümrü ele geçirildi.
- Ermeniler yenilince barış istemek zorunda kaldılar.
- 3 Aralık 1920'de Gümrü Antlaşması imza edildi.

GÜMRÜ ANTLAŞMASI

- Ermeniler Sevr'i tanımadıklarını ilân ettiler.
- Ermeniler iddia vazgeçtiler.
- Kars, Sarıkamış, Kağızman ve Iğdır Türklere geri verildi.
- Bugünkü Türk-Ermeni sınırı da çizilmiş oldu.
- Ermenistan, savaş tazminatı ödemek durumunda bırakıldı.

Doğu Cephesi Komutanı Kâzım Karabekir Paşa

GÜMRÜ ANTLAŞMASI

- TBMM Hükümeti'nin uluslararası arenada yaptığı ilk antlaşmadır.
- TBMM'yi ve Misak-ı Millî'yi tanıyan ilk yabancı devlet Ermenistan oldu.
- Doğu bölgesi emniyet altına alınmıştır.
- Gürcülerle olan sorunlar da çözümlenerek antlaşma yapılmıştır.
- Türk Kurtuluş Savaşı'nın bir cephesi kapanmıştır.

DOĞU BÖLGESİNDE KAZANILAN ASKERÎ VE DİPLOMATİK BAŞARILAR

- * Millî heyecanın artmasına neden olduğu gibi millî mücadele davasına olan inancın da kökleşmesine sebep olmuştur.
- * Doğu Cephesi'nde serbest kalan kuvvetlerimizin önemli bir bölümünün silâh ve teçhizatı ile Batı Cephesi'ne kaydırılmasına imkân sağlamıştır.

15. Kolordu kuvvetleri ile Ermeniler arasında yapılan savaş sonucu Türk ordusu galip gelmiş ve cepheyi kapatan Gümrü Antlaşması imzalanmıştır.

GÜMRÜ BARIŞ ANTLAŞMASI

(3 ARALIK 1920)

- TBMM'nin ilk siyasi zaferidir.
- Kars, Kağızman, Kulp, Iğdır Türklere bırakılacaktır.
- Ermeniler, Sevr Ant. yer alan haklarından vazgeçmişlerdir.
- Misak-ı Milli ilk kez kabul edilmiştir.
- Doğu cephesindeki birlikler batıya aktarılmıştır.
- Bir belgede ilk kez Türkiye adı geçmiştir.

Güney Cephesi

- Mondros Ateşkesi'nden sonra İngilizler ve Fransızlar, haklı bir gerekçeleri olmamalarına rağmen, antlaşma hükümlerine aykırı olarak çeşitli yerleri işgale başladılar.
- Birinci Dünya Savaşı içinde imzaladıkları gizli antlaşmalar doğrultusunda Güney Anadolu'da da İngiliz ve Fransız işgalleri başladı.
- 3 Kasım 1918'de Musul ve 9 Kasım'da da İskenderun'u işgal eden İngilizler, bilahare 6 Aralık'ta Kilis'i işgal ettiler.

- İngilizler, önemli bir ticaret merkezi olan Antep'i de 17 Aralık 1918'de işgal ettiler. Bu işgali Ateşkes'in 7. maddesi gereğince yaptıklarını ileri süren İngilizlerin Antep'i işgali, buradaki Ermenilerin şımarmalarına ve taşkınlıklarına yol açtı.
- İngilizler 22 Şubat 1919'da Maraş'ı ve 24 Mart 1919'da Urfa'yı yine aynı uydurma bahanelerle işgal ettiler. Her girdikleri yerde Ermenilerle yakın ilişki kurup Türklere karşı onur kırıcı, zalimce işlemler yaptılar.
- Diğer yandan Diyarbakır bölgesinde de sürekli olarak zararlı propagandalar yapıyorlardı.

- Bu yörede Kürtçülük hareketini destekleyip İngiliz-Fransız güdümünde Kürdistan kurmak istiyorlardı. Bu nedenle bazı aşiretleri elde etmişlerdi.
- İngiliz Binbaşısı Noel, bu yöredeki Kürtçülük hareketlerini destekliyor, örgütüyor, para yardımı yapıyor ve bağımsızlık vaatleriyle aldatıyordu.
- Fransızlar ise 21 Ocak 1919'da, Mersin, Osmaniye ve Adana'yı işgale başladılar. Adana yöresinde jandarma birliklerini düzenlemek bahanesiyle jandarma birliklerini Ermenilerden kurdular.

- Fransızlar burada Ermeni nüfusunun çoğalması için Ermenilerin gelmesini teşvik ettiler.
- İngiltere ve Fransa, Orta Doğu konusunda 15 Eylül 1919 tarihinde aralarında yeni bir antlaşma yaptılar ve Orta Doğu'yu "Manda" sistemi ile paylaştılar. Buna göre Irak ve Filistin İngiliz mandasına, Suriye ve Lübnan Fransız mandasına bırakıldı.
- Dolayısıyla Antep, Maraş, Urfa Fransa'ya kalıyordu. Antlaşmaların sonunda İngilizler, 29 Ekim 1919'da Kilis'i, 30 Ekim'de Maraş'ı ve Urfa'yı ve 5 Kasım 1919'da da Antep'i Fransızlara devrettiler.

- Fransızlar bu şehirlere geldikleri günden itibaren Türklere karşı baskı ve şiddete başvurular. Ermenilerden kurdukları birlikleri de beraberlerinde getirerek, onların her çeşit kötülüğü yapmalarına göz yumdular.
- Antep'te Türk bayrakları indirtilerek yerlerine Fransız bayrakları çekildi. Türk kadınlarının çarşaflarının yırtılması, yüzlerinin zorla açılması gibi çirkin olaylar yaratan işgal kuvvetleri, direnen Türkleri de öldürüyorlardı. Ermenilerin taşkınlıklarının olayları büyüteceğini gören Fransızlar, Ermeni taburunun yerine Cezayir taburunu getirdilerse de artık durum değişmedi.

- Güney Cephesi'nde Kuvayi Milliye'nin kurulmasından sonra Fransızlara karşı şu savaşlar yapıldı.
- 1- Maraş Savunması: 21 Ocak-11 Şubat 1920
2- Urfa Savunması: 9 Şubat-10 Nisan 1920
3- Antep Savunması: 1 Nisan 1920-8 Şubat 1921
4- Adana Savunması: 21 Ocak 1920-20 Ekim 1921
- Bu bölgede Fransızlarla mücadele, Sakarya Savaşı'ndan sonra imzalanan Ankara Antlaşması'na (20 Ekim 1921) kadar devam etmiştir.

